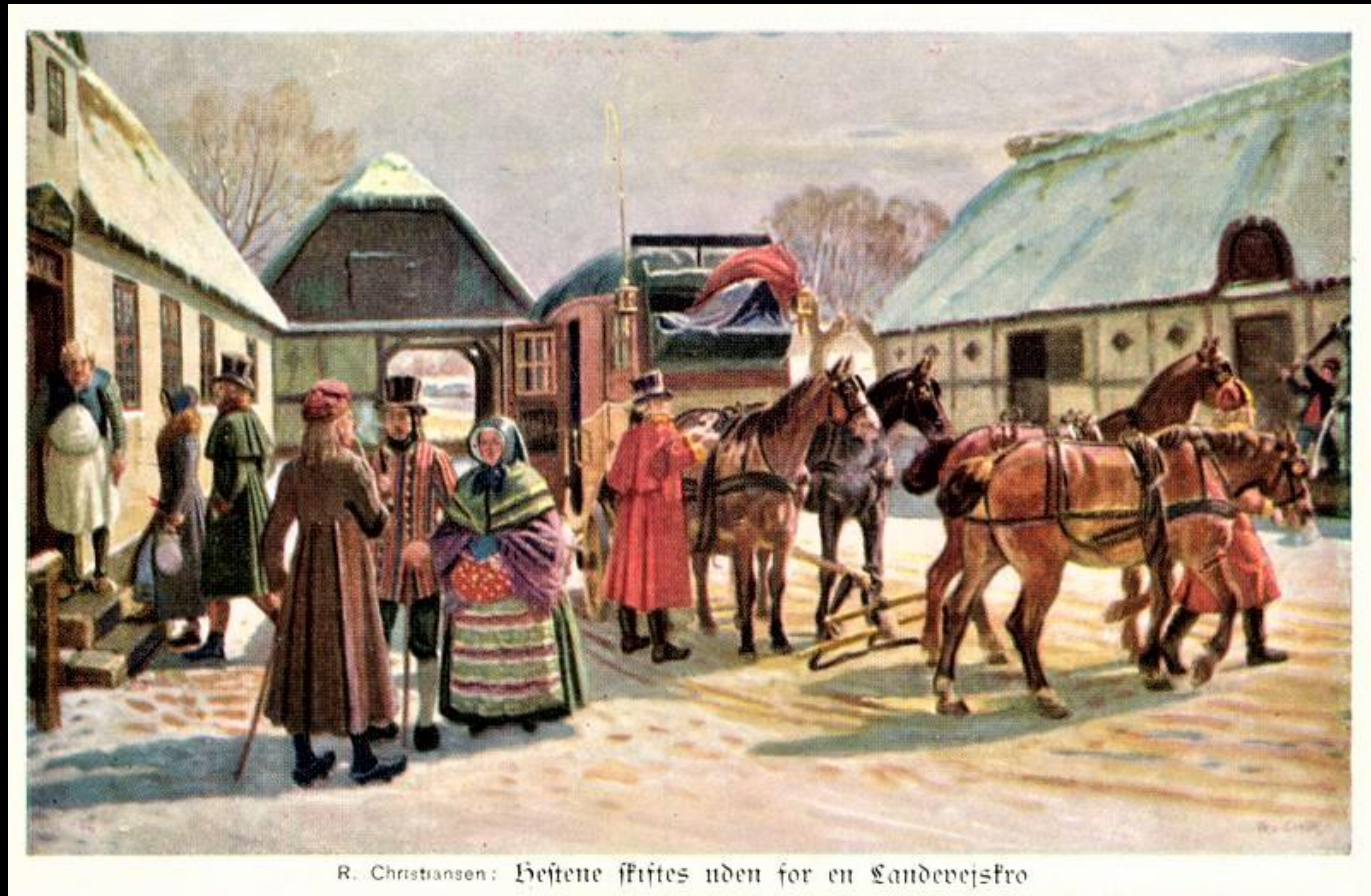

Gästgiveri, eller gästgivaregård, var en inrättning för resande på vägarna, där förtäring och inkvartering skulle bjudas, samt möjligheter till att byta häst för skjutsar. Detta var reglerat i Gästgiveristadgan, som avskaffades 1933. I dag används ordet om äldre krogar och hotellinrättningar i samhällen och byar.

GÄSTGIVERI

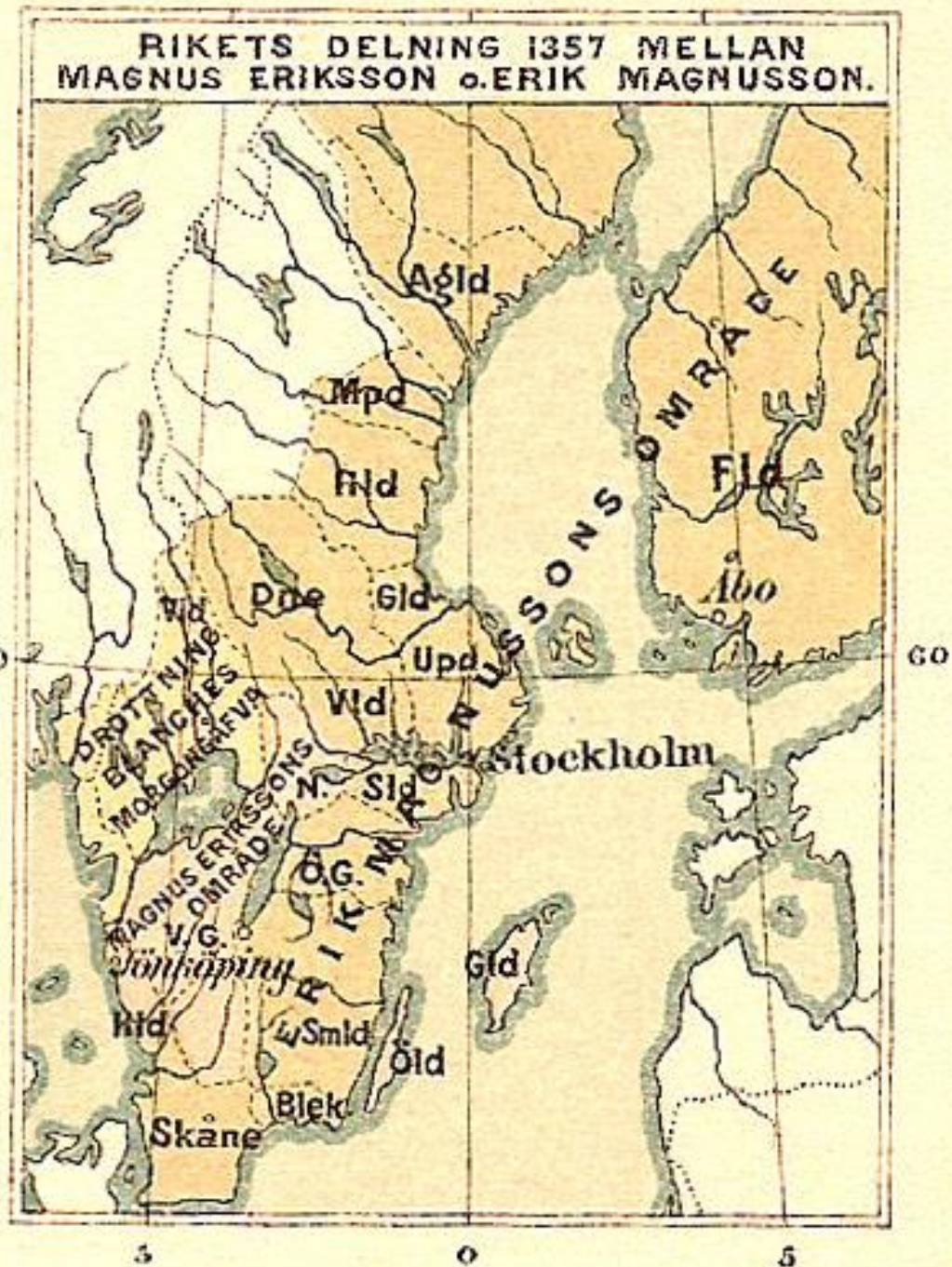
Gjäftefwangårdar		M ²	Belagne uti	
	Skjutsart till		Socken	Fogdenie
Nyavarn			Njörcksta	Wäsby.
	Wästerås fva	2 1/2	Kärsnäs	Wästerås län.
Wästerås	Tjötta	1 1/2	Arbo	Upland.
	Esbo	1/2		Wäsby.
	Enköpings fva	1 1/2		
	Nyavarn	2 1/2	Njörcksta	Wäsby.
	Wäsby	1 1/2	Fingluna	Wästerås län.
	Kollebäck	1 1/2	Kollebäck	Frimsholm.
	Själby & Tjötta	1 1/2	Själby	Silo
	Gränsta	1 1/2	Lillhärad	Wästerås län.
	Kollebäck	1 1/2	Kollebäck	Wästerås län.
	Fingluna	2 1/2	Haraker	Silo
Strömsholm	Halsta & Wästerås	1 1/2	Kollebäck	Silo
	Tjötta	1 1/2	Wäsby	Wäsby.
	Esbo	2 1/2	Arbo	Upland.
	Strömsholm	1 1/2	Arbo	Upland.
Wandle	Wästerås fva	1 1/2	Kollebäck	Wästerås län.
	Strömsholm	2	Kollebäck	Wästerås län.
Kollebäck	Wästerås fva	1 1/2	Kollebäck	Wästerås län.
	Strömsholm	2	Kollebäck	Wästerås län.
	Wästerås fva	1 1/2	Kollebäck	Wästerås län.
	Strömsholm	2	Kollebäck	Wästerås län.
Kjöpings	Wästerås fva	1 1/2	Kollebäck	Wästerås län.
	Strömsholm	2	Kollebäck	Wästerås län.
	Wästerås fva	1 1/2	Kollebäck	Wästerås län.
	Strömsholm	2	Kollebäck	Wästerås län.

A historical map of the Norberg region in Sweden. The map is titled 'Norberg och Skinskatte' in a large, stylized font. It shows the area around Norberg and Skinskatte, with labels for 'Gamla Norberg', 'NORBERG', 'OCH', 'SKINSKATTE', and 'BERG'. The map also shows the 'Hälsingland' and 'Kopparberg' regions. The map is drawn in a simple, hand-drawn style with various colors and labels.

Karta över vägarna
i Västmanland,
samt en
förteckning över
gästgivaregårdarn
a, av lantmätaren
Petter Billschier år
1755.

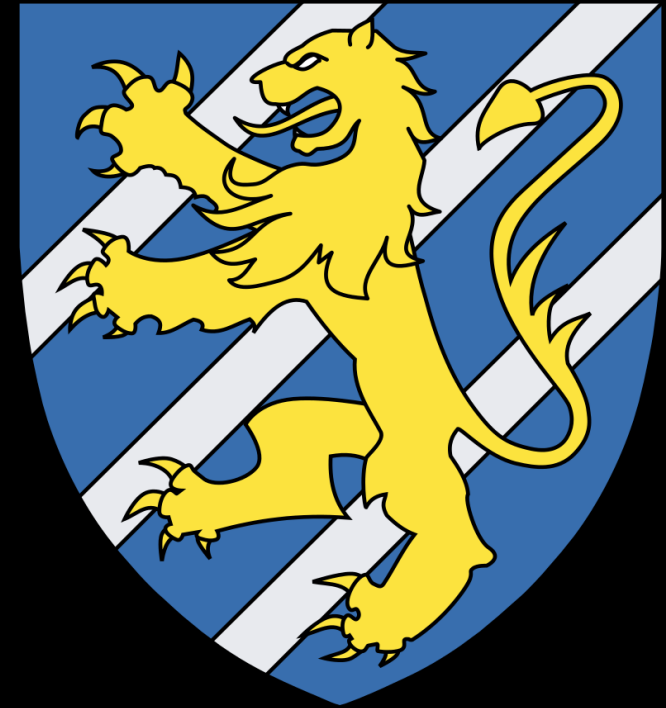
Redan i **MAGNUS ERIKSSONS** stadga från 1335 finns det med tankar om upprättande av tavernor vid de stora stråkvägarna. Detta upprepades i 1442 års allmänna landslag. I praktiken fick de nästan ingen betydelse, bortsett från vissa tavernor som tillkom utefter flitigt anlitade pilgrimsvägar genom kyrkliga donationer.

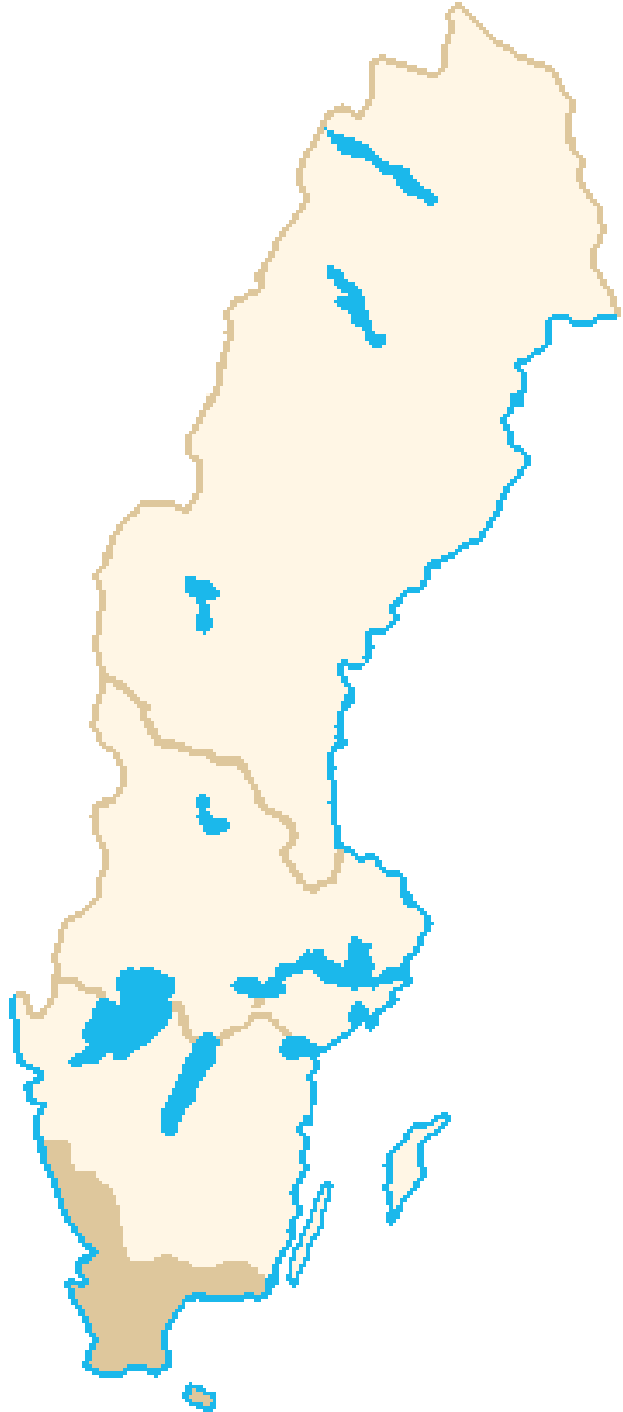

HISTORISK KARTA ÖVER MAGNUS ERIKSSONS OCH ERIK MAGNUSSONS DELNING AV RIKET 1357.

MAGNUS ERIKSSON, född i april eller maj 1316, död 1 december 1374 (drunkning), var kung av Sverige 1319–1364, kung av Norge 1319–1355 som Magnus VII och kung av Skåne 1332–1360. Han var son till hertig Erik Magnusson och den norska prinsessan Ingeborg Håkansdotter, samt sonson till Magnus Ladulås, och gift 1335 med Blanka av Namur. Magnus Eriksson är med sina 44 år och 222 dagar den näst längst regerande monarken i Sveriges historia, överträffad enbart av nuvarande kung Carl XVI Gustaf. Han och sonen Håkan (samregent) var de sista svenska kungarna från Bjälboätten (Folkungaätten).

**BJÄLBOÄTTENS
HERALDISKA VAPEN**

SKÅNELAND

Skåneland (danska: Skånelandene) (i viss betydelse i litteraturen oftare Skånelandskapen eller de skånska landskapen) är en kulturhistorisk region i södra Skandinavien, vars storlek och avgränsning varierar en del i olika användningar.

Skåneland kan avse:

Ett i vissa historiesammanhang använt sammanfattande namn för de områden i dagens södra och sydvästra Götaland, som vid freden i Roskilde 1658 permanent tillföll Sverige, nämligen landskapen Blekinge, Halland (hade redan temporärt tillfallit Sverige vid freden i Brömsebro 1645) och Skåne. Den danska ön Bornholm kan även inkluderas i begreppet. Däremot brukar inte Bohuslän, som fram till Roskildefreden tillhörde den norska delen av det gemensamma kungariket Danmark-Norge, räknas till Skåneland

SKÅNELAND VAR EN GÅNG ETT EGET LAND

SKÅNELAND var en egen stat under några korta perioder, under Olof Haraldsson 1140–43 och under Harald Skrænk 1182–1183. Med Sven Grate som gemensam kung var Skåneland 1146–57 i union med Själland. Perioden 1332–1360 var Skåneland ett rike under svenske kungen Magnus Eriksson, i en personalunion tillsammans med Norge och Sverige. Under perioden 1231–1645 sammanföll områdets gränser med Lunds stift. Därefter övergick Halland till Göteborgs stift och Bornholm 1660 till Själlands stift, medan Lunds stift fortsatt kom att omfatta Skåne och Blekinge. Detta som anpassningar till de nya riksgränserna. Området har under vissa perioder av medeltiden varit förenat under ett för parterna gemensamt ting på Lerbäckshög i Lund, ett av de tre huvudting i Danmark där man under medeltiden bland annat valde sina kungar. Senare delades tingets uppgifter upp på de olika landsdelarna. Skåneland styrdes under 1100-, 1200- och 1300-talen av en särskilt ämbetsman, gälkare, som utövade den högsta myndigheten i kungens namn. Detta ämbete var i Danmark unikt för Skåneland.

sokn. An um swa margh
men warchæ sander sætta
thi at æi wunnas men til i
kirku sokn sār mæth hwar
um. gange til the samma
men. ok swæri fore alla.

An a thæssi umd skal sak
soknæ. Stæfna skal manni
a brofal at a heran grannæ.
Sætz han twa stæfni qwar.
Vote hwaræ mæth siæx oar.
ællæ dyli mæth siæx manni.

Sitt han qwar at thridh
a stæfni. Vote thre mære.
ællæ swæri mæth tyltar ede.
Tha skal stæfna fiardha stæf
ni i kirku um hælghandagh.
at a heru prestz ok kirku
manna. **S**itt han qwar
um the stæfni. tha æn sot
tor bæthe til vota stæfni
ok houorh sak. Tha um han
wil æi vota. tha skal han
thjanastæ forbiuthæ ok

samfund manna. ok æi fore
iamlanga i ban sættæ. num
han spilli fore mannum tha
nastæ ok samfund. ok um
thæt gōz han. tha skal i ban
sættæ. ok hwa sum siðhan ha
uitt samwist mæth hanum. wo
te thre mære ok læti sæ banu
fla. **W**il hin ban sættæ sic af
lōsa a forsta æri. vota stæf
ni ok sak ok thre mære fo
re ban. An um gangar a an
nar ær. vote stæfni ok sak
ok siæx mære fore ban. Gan
gar a thridha ær vote stæfni
ok sak ok m mære fore ban.
Gangar a fiardha ær. vota
tha stæfni ok sak. ok firri
ughu mære fore ban. ok al
drigh mære. **O**ðræ **l**æddæ **p**ættæ
Thæt skulu ok wita alli
man. at um man gōz lonu
cæ synd. oc takar fore skript
for æn han wættar sættæthæ.

han thæt skannga ærlika man toco vithar orat aldrigh æn

ÄRKEBISKOP ANDERS SUNESSENS 1200- TALSUPPLAGA AV SKÅNELAGEN OCH DEN SKÅNSKA KYRKORÄTTEN.

LANTDAGEN I MALMÖ 1662

Efter övergången till Sverige 1658 administrerades Skåne, Halland, Blekinge och Bornholm under en tid under ett gemensamt generalguvernement.

År 1662 hölls lantdag i Malmö, bestående av alla ständer i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän, under direction av Kungliga Majestäts tillförordnade kommissarier. Till följd av vad som stadgades i denna recess i Malmö, blev ständerna kallade till Svea rikes ständers allmänna sammankomst 1664 och därmed kan man säga att området började bli formellt integrerat i Sverige, med vissa undantag såsom bibehållandet av Skånelagen för området och vissa perioder då Skånes representation i riksdagen drogs in. Dansk lag fick enligt Malmö recess fortsätta gälla, dock skulle svensk lag "inte alldeles negligeras" utan användas "jämte danska lagen" och den skånska adeln skulle behålla sina gamla privilegier.

SISTA SPIKEN I KISTAN OCH SKÅNALAND I GRAVEN

Efter skånskt stöd till Danmark och motstånd mot svenska kronan under skånska kriget nekades de skånska ständerna tillträde till riksdagen vid krigets slut. Hallänningar och blekingar fick dock delta igen 1678. Efter kriget behandlades Skåne fortfarande som en ockuperad provins. Vidare anslutning av området till det övriga Sverige ägde rum 1681–83, varvid Skånelagen ersattes med den svenska landslagen. Samtidigt ersattes Skånelagen också på Bornholm då den danske lov ersatte Danmarks regionala lagar. Skåne återfick sin representation i den svenska riksdagen år 1683, då det också infördes svensk kyrkoordning i området.

Slaget vid Helsingborg 1710 blev en vändpunkt, varefter Danmark gav upp sina försök att återta de förlorade landskapen, och en lugnare period inträdde därmed. Generalguvernörsämbetet avskaffas 1719 och Skåneland administrerades därefter enligt samma ordning som andra län i Sverige, med undantag för perioden 1801–1809 då landskapet Skåne, på grund av sitt utsatta läge under Napoleonkrigen, åter tillfälligt fick en generalguvernör, Johan Christopher Toll.

ERIK XIVS STADGA

År 1561 utfärdade Erik XIV en stadga om tavernor och nu tillkom skyldighet att hålla skjutshästar samt förråd av mat, dryck och hö som foder till hästarna. Johan III försökte upphäva dessa stadgar i samband med sitt maktövertagande – han försökte för övrigt upphäva de flesta av Erik XIV:s stadgor – men eftersom det resulterade i kaos återgick man snart till de tidigare bestämmelserna. I varje härad utsågs en by att stå för gästgiveriskyldigheten. Det var inte ovanligt att flera byar delade på skyldigheten.

1615 ÅRS STADGA

År 1615 kom nästa stadga och där ålades alla häradshövdingar att tillse att gästgiverier fanns efter alla landsvägar med 1 1/2 mils mellanrum, alltså betydligt fler än tidigare. Det vanliga var fortfarande att gästgiveriskyldigheten sköttes av skjutsbönderna tillsammans.

GÄSTGIVARORDNINGEN 1649

År 1649 skärptes regelverket ytterligare. Bönderna befriades helt från friskjuts, men ålades istället en ny skatt – skjutspenningen.

Tidigare användes så kallade landskapsmil, där milen var olika långa i olika delar av landet. Landskapsmilen var satta efter hur lång tid det tog att ta sig en viss sträcka. I

gästgivarordningen 1649 gjordes den radikala förändringen att i stället för landskapsmil användas en enhetlig mil över hela landet. Gästgiveri och skjutshåll skulle ligga på en och en halv till två mils avstånd från varandra, där resande skulle ha möjlighet att byta hästar. För varje gästgiveri fanns en särskild skjutsordning som bestämde hur många hästar där skulle finnas. Skjutsbönderna som ingick i gästgiveriet skulle vid behov erbjuda hållhästar som skulle erbjudas resande. Där skjutsningen var stor fanns ibland några reservhemman som skulle hjälpa till då gästgivarnas hästar tog slut. Ofta visste man i förväg när det skulle behövas hästar. Det fanns ett system där man skickade så kallade ”förbudssedlar” för att anmäla sin ankomst.

1734 ÅRS GÄSTGIVERIFÖRORDNING

Med 1734 års gästgiveriförordning fastslogs och förtydligades gästgiveriskyldigheten och nu tvingades de gästgiverier som ännu inte hade någon måltidslokal och gästrum för de resande att bygga sådana. Gästgiverierna ålades även att ha stall och vagnslider. Det bestämdes också om en tavla med avståndsangivelser till angränsande gästgiverier skulle hängas upp vid varje gästgiveri.

Att byta ekipage vid i stort sett varje gästgivaregård gjorde att resandet blev både tidsödande och omständligt. Hästarna var ibland uttröttade efter att ha fått slita på åkrarna hela dagen. Det tillkom lagar på hur fort man fick rida på hästarna för att minska förslitningsskador på djuren, men dessa följdes allt som oftast inte. Normalt skulle skjutsbonden ha rätt att följa med ekipaget till nästa gästgivargård, för att där kunna föra med sig sin häst hem. Det förekom dock att förnäma resenärer vägrade ta med bonden på sin vagn och att denne fick springa efter hela vägen de två milen till nästa gästgivargård för att där kunna hämta sina hästar, något som starkt bidrog till missnöjet med skjutsningsskyldigheten.

UPPHÖRDE FÖRST ÅR 1933

När diligensinrättning upprättades på vissa håll i landet kunde resorna planeras bättre och gå på bestämda klockslag. 1831 inrättades en diligenslinje mellan Stockholm och Linköping med plats för 8 personer och det tog 15 timmar mellan städerna vilket var snabbare än tidigare. De första ångbåtslinjerna kom också att betyda mycket för mer välbeställda resenärer som därmed kom att ges möjlighet att undvika gästningen på de ofta ganska enkla gästgiverierna. Järnvägen kom att betyda än mer för att minska behovet av gästgiverier.

Med 1878 års skjutsstadga befriades slutligen bönderna från det mesta av skjutningsplikten och resande tvingades att själva söka hästar och husrum där de kunde köpa detsamma. Samtidigt inskränktes gästgiveriernas rättigheter att servera alkohol till andra än resande. Man skiljde även mellan gästgivar- och skjutningsskyldigheten och länsstyrelsen medgav möjlighet att förvandla ett gästgiveri till enbart skjutsstation. Först 1911 försvann skjutningsplikten helt. Gästgiveriförordningen kvarstod dock till 1933.

DET GAMLA SKJUTSHÅLLET I UPPERUD, NYEDS SOCKEN.

Med skjutshåll menas också avståndet mellan två gästgivaregårdar eller skjutstationer.

En skjutstation eller skjutshåll var i Sverige en inrättning för resande på vägarna där man kunde byta hästar för skjutsar men inte, som på ett gästgiveri, erhålla mat och husrum. Det var genom gästgiveriförordningen av 1878 som länsstyrelserna gavs möjlighet att inrätta skjutstationer som inte var gästgiverier. Det var tidigare reglerat i Gästgiveristadgan, men avskaffades 1933.

Interiör av
sjökrogen Råstock.
Här ser man hur
Mollberg (med
harpa) blir slagen.
Illustration av Elis
Chiewitz omkring
1800.

Historiska krogen
Södra
stadshuskällaren
(rekonstruktion
av Stadsmuseet i
Stockholm).

Skänkrummet i
stadskroen Den
gyldene freden.

DEN GYLDENE FREDEN

Den Gyldene Freden (kort Freden) är en anrik restaurang i kvarteret Argus på Österlånggatan 51 i Gamla stan, i Stockholm. Restaurangen öppnade år 1722 på sin nuvarande adress och är därmed en av världens äldsta kontinuerligt existerande restauranger på samma plats, samt Stockholms äldsta bevarade stadskrog. 1895 var det nära att "Freden" skulle byta namn till "Remmaren". 1919 förvärvades stället av konstnären Anders Zorn som lät rusta upp och bygga om Freden och testamenterade den till Svenska akademien som än idag äger den.

